

ROZDZIAŁ 1

Hakata i Sakai – geografia i historia

1.1. Charakterystyka geograficzna i najdawniejsze dzieje obu miast

Geografia Wysp Japońskich oraz Azji Wschodniej stanowi jeden z kluczy do zrozumienia znaczenia Hakaty i Sakai jako głównych portów i miast handlowych¹ przednowożytnej² Japonii. Najważniejszy szlak handlowy, prowadzący z kontynentu do Japonii, wiódł z Chin, poprzez Półwysep Koreański i Cuszimę, na północne wybrzeża wyspy Kiusiu³. Statki płynęły dalej przez cieśninę Kanmon i Wewnętrzne Morze Japońskie w kierunku regionu Kinai⁴, w którym ukształtowało się gospodarcze i polityczne centrum starożytnej i średniowiecznej Japonii⁵. Aż do końca XIX wieku, gdy

---

¹ Należy wyjaśnić, że poza Sakai i Hakatą w Japonii znajdowało się kilka ważnych miast handlowych. Szczególną pozycję zajmowało Kioto, gdzie obecność dworu i wpływowych świątyń od początku tworzyła dobre warunki do rozwoju handlu. Stolica była jednak przede wszystkim ostatnim punktem dla transportowanych tam towarów – w odróżnieniu od Sakai i Hakaty, które stanowiły najistotniejsze punkty przeładunkowe. Za rządów Hideyoshiego pałeczkę pierwszeństwa w zakresie przeładunku w centrum kraju przejęła zaś Osaka, w której rozwój kanclerz aktywnie inwestował. W regionie Kinai znajdowały się także mniejsze ośrodki handlowe, takie jak np. Hiranogō.

² Za początek okresu nowożytnego w japońskiej historiografii przyjmuje się zwykle rok 1603, w którym Tokugawa Ieyasu (1542–1616) przyjął tytuł sioguna; rozpoczął się wtedy okres Edo (trwał do 1868 roku).

³ Więcej na temat dawnych szlaków morskich wokół Japonii w: Amino Yoshihiko, *Umi to rettō no chūsei* (Średniowiecze przez pryzmat morza i archipelagu), Kōdansha, Tōkyō 2003, s. 16–48.

⁴ Region położony w środkowej części wyspy Honsiu. Historycznie obejmował on pięć prowincji: Yamato, Yamashiro, Kawachi, Settsu i Izumi. Dalej w pracy stosuję wymiennie terminy „region centralny” i „region stołeczny”.

⁵ W japońskiej historiografii za granice chronologiczne starożytności najczęściej uznaje się początek okresu Nara (710–784) i koniec okresu Heian (794–1192). Niekiedy pierwszą cezurę przesuwa się na początek okresu Yamato (około połowy III w.).

wzdłuż Wewnętrznego Morza Japońskiego wybudowano linię kolejową, akwen ten stanowił główną arterię komunikacyjną zachodniej Japonii⁶. Hakata i Sakai znajdują się w skrajnych punktach tego korytarza.

1.1.1. Hakata

Obecnie Hakata jest centralną częścią miasta Fukuoka, które leży nad niewielką zatoką na północno-zachodnim wybrzeżu wyspy Kiusiu. Najprawdopodobniej nazwa „Hakata” powstała z połączenia wyrazów *ha* (羽 – skrzydła) oraz *kata* (型 – kształt). Badacze sugerują, że odnosi się do kształtu zatoki, nad którą powstało miasto, widzianej z pokładu statku⁷. Od Kitakiusiu, położonego na północny wschód od Hakaty nad cieśniną Kanmon, dzieli ją w linii prostej około 55 km. Hakata powstała w zatoce osłoniętej przez mierzęję Uminonakamichi oraz wyspy Shika (Shikanoshima) i Noko (Nokonoshima). Dzięki temu miejsce to stanowiło jeden z najbezpieczniejszych naturalnych portów po zachodniej stronie cieśniny Kanmon.

Dogodnie ukształtowana linia wybrzeża nie była jedynym elementem, który zaważył na rozwoju osadnictwa w tym regionie. Przyczyniła się do tego również rzeźba terenu w głębi wyspy Kiusiu. Spośród kilku najdawniej poświadczonych portów na tym wybrzeżu (Karatsu, Hakata, Kitakiusiu) to właśnie na zapleczu Hakaty znajduje się największa równina w tej części wyspy (równina Fukuoki), stanowiąca zachodnią część dawnej prowincji Chikuzen⁸, w której granicach leżała Hakata. Co więcej, w okolicach miejscowości Chikushino równina Fukuoki łączy się z największą równiną na Kiusiu, której znaczną część zajmuje obecnie miasto Saga (dawna prowincja Chikugo).

Poza tym, że ma dogodne położenie na wyspie Kiusiu, zatokę Hakaty można uznać za okno Archipelagu na kontynent azjatycki. Region ten leży bowiem najbliżej morskiego szlaku przepraw do Azji Wschodniej przez Cieśninę Cuszimską, Cuszimę i Półwysep Koreański. Wydaje się, że ten region Japonii miał najwcześniejsze kontakty z kontynentem. Tędy właśnie na Wyspy Japońskie sprowadzono ryż (na równinę Fukuoki), a na terenie samej Hakaty odkryto ślady jednej z pierwszych w Japonii mokrych upraw tego zboża (wykopalisko Itazuke), pochodzące z późnego okresu Jōmon⁹.

⁶ Takemitsu Makoto, *Nihon chizu kara rekishi o yomu hōhō* (Sposób czytania historii z map Japonii), t. 2, Kawade Shobō Shinsha, Tōkyō 2001, s. 194–195.

⁷ Takeno Y., *Hakata no gōshō...*, s. 4.

⁸ Zob. mapę dawnych prowincji na s. 294.

⁹ Najczęściej przyjmuje się, że okres Jōmon to lata 10000–300 p.n.e. (Ōba K., *Chūsei Nihon...*, s. 10).

Wtedy miała także miejsce pierwsza fala przepływu kultury kontynentalnej, druga nadeszła w okresie Yayoi¹⁰. Wykopaliska potwierdzają, że około II wieku p.n.e. okolice Hakaty zasiedlali przybysze z kontynentu. Uznaje się powszechnie, że właśnie przez region, w którym później powstała Hakata, do Japonii przedostawały się najwcześniejsze wpływy kultury chińskiej – zarówno duchowej, jak i materialnej¹¹. Towary przywożone statkami z kontynentu były tam przeładowywane na barki, które płynęły dalej na wschód przez Wewnętrzne Morze Japońskie. Do dóbr kontynentalnej kultury materialnej, które w najwcześniejszym okresie przedostały się na Archipelag w rejonie Hakaty, należały wyroby z brązu – koreańskie lustra oraz miecze¹².

W okresie Yayoi na równinie otaczającej miasto od południa zaczął się wykształcać organizm protopaństwowy zwany państwem Na (Nanokuni, Nakoku)¹³. Pojawił się on w chińskiej kronice *Hou Han shu* (Historia późnej dynastii Han)¹⁴. W tekście tym wspomina się, że w roku 57 n.e. chiński cesarz Guangwu (6 p.n.e. – 57 n.e.) przekazał władcy państwa Na złotą pieczęć królewską¹⁵. Najprawdopodobniej tę właśnie pieczęć wykopano przypadkowo w roku 1784 na wyspie Shika¹⁶. W roku 536 kontrolę nad tym regionem ustanowiło państwo Yamato¹⁷. W źródłach powstałych po tej dacie pojawiają się pierwsze wzmianki na temat Nanotsu – portu utożsamianego z główną siedzibą państwa Na (obecnie port należy do miasta Fukuoka)¹⁸. Regionalne centrum administracyjne państwa Yamato znajdowało się prawdopodobnie w okolicy późniejszego miasta Dazaifu.

Po przejściu władzy w regionie przez przedstawicieli dworu Yamato Hakata stała się portem przyporządkowanym temu miastu. W pochodzącej z 720 roku *Nihon shoki* (Kronika japońska) pod datą 688 pojawia się

¹⁰ Okres Yayoi trwał od IV w. p.n.e. do końca III w. n.e.

¹¹ *Higashi Ajia no kokusai toshi...*, s. 8.

¹² J. Tubielewicz, *Historia...*, s. 41.

¹³ Takemitsu M., *Nihon chizu...*, t. 1, s. 141–142.

¹⁴ Dynastia Han panowała w Chinach w latach 206 p.n.e. – 220 n.e. W języku japońskim tytuł kroniki brzmi *Gokanjo*.

¹⁵ *Higashi Ajia no kokusai toshi...*, s. 11.

¹⁶ Takemitsu M., *Nihon chizu...*, t. 1, s. 145.

¹⁷ Pierwszy udokumentowany historycznie ośrodek władzy w Japonii (zwany także Yamatai lub Wa), stanowiący kolebkę późniejszego państwa. Wzmianki o nim pojawiają się w połowie III w. Z czasem objął kontrolą teren od północnej części wyspy Kiusiu na zachodzie do równiny Kantō na wschodzie, podporządkowując sobie mniejsze ośrodki władzy. Por. J. Tubielewicz, *Historia...*, s. 32–36, 47.

¹⁸ Warto dodać, że na mniejszych równinach położonych na zachód od Na powstały inne, mniejsze organizmy tego typu, np. państwo Ito, Matsura itd. Por. *Higashi Ajia no kokusai toshi...*, s. 11.

zapis dotyczący przyjęcia posłów z Półwyspu Koreańskiego w specjalnym pawilonie zbudowanym w tym celu. W 736 roku w *Man'yōshū* (Zbiór dzieśięciu tysięcy liści) został on opisany jako Tsukushi no murozumi – zajazd dla podróżnych w Tsukushi¹⁹. Najprawdopodobniej znajdował się on nieopodal późniejszego zamku w Fukuocce. W kolejnych wiekach pojawiała się sinojapońska nazwa tej instytucji: Kōrokan (lub Dazaifu Kōrokan), która odnosiła się do zabudowań o tej samej funkcji, lecz prawdopodobnie w innej lokalizacji. Obok oficjalnej instytucji nadzorującej kontakty między Japonią i kontynentem rozwinął się port morski. Najwcześniejsze wzmianki na temat miasta o nazwie Hakata z tego właśnie okresu zamieszczono w *Shoku Nihongi* (Dalszy ciąg kroniki japońskiej)²⁰. We wpisie z roku 759 miasto jest już określane jako wielki port²¹.

Od 836 roku Kōrokan zaczął regularnie pojawiać się w różnego rodzaju źródłach jako miejsce, w którym przebywali przedstawiciele dworu Yamato przed udaniem się w misje zagraniczne oraz posłowie i oficjalni kupcy z kontynentu przybywający na Archipelag²². W 1987 roku podczas prac archeologicznych odkryto fragment Kōrokanu, w którym odnaleziono ceramikę z Chin i Korei, szkło²³, a nawet wyroby pochodzące z muzułmańskiego kręgu kulturowego (głównie ceramikę)²⁴. Natrafiono również na drogę prowadzącą stamtąd bezpośrednio do Dazaifu. Najprawdopodobniej w pobliżu budynku przyjęć znajdowały się inne pawilony przeznaczone dla urzędników Yamato, służb odpowiedzialnych za utrzymanie porządku itp. Wśród tych pierwszych był przedstawiciel władz zwany *karamono tsukai* (delegat ds. towarów chińskich). Do jego obowiązków należała inspekcja towarów i nadzorowanie zakupów handlowych na rzecz dworu. Znaczenie Kōrokanu, jak również władz państwowych zmalało pod koniec pierwszej połowy IX wieku, gdy ustały oficjalne kontakty Japonii z Chinami²⁵, a handel po obu stronach przejęli prywatni kupcy. Z czasem coraz większą rolę zaczęły odgrywać wpływowe rody i instytucje z Kioto z byłymi cesarzami na czele²⁶

¹⁹ Nazwa Tsukushi oznaczała w starożytności północne Kiusiu, a w szczególności prowincje Chikuzen i Chikugo. Czasem odnosiła się bezpośrednio do Dazaifu (*ibidem*, s. 12).

²⁰ Takeno Y., *Hakata no gōshō...*, s. 4.

²¹ *Higashi Ajia no kokusai toshi...*, s. 8.

²² Takeno Y., *Hakata no gōshō...*, s. 5.

²³ Ōba K., *Chūsei Nihon...*, s. 13–14.

²⁴ *Higashi Ajia no kokusai toshi...*, s. 13.

²⁵ Ōba K., *Chūsei Nihon...*, s. 14–15.

²⁶ Byli cesarze, cesarze po abdykacji (jap. *in*) to władcy, którzy zrzekli się tronu, lecz wciąż wywierali wpływ na politykę państwową. Początki systemu rządów byłych cesarzy (*insei*) datuje się na ustąpienie z tronu cesarza Shirakawy (1053–1129; ces. 1072–1086) w roku 1086 (J. Tubielewicz, *Historia...*, s. 120–122).

oraz majątne rodziny z Dazaifu, które później tworzyły wczesną elitę kupiecką Hakaty²⁷.

Sądząc po wynikach wykopalisk, Kōrokan całkowicie stracił znaczenie na przełomie XI i XII wieku, a centrum handlu przeniosło się do Hakaty²⁸. Dzięki wykopaliskom prowadzonym od roku 1977 na światło dzienne wydobyto dużą liczbę przedmiotów z przełomu wieków XI i XII. Należy podkreślić, że pozostałości archeologiczne pochodzące z kontynentu (zwłaszcza ceramika), na które udało się tam trafić, są nieporównywalnie liczniejsze niż w jakimkolwiek innym miejscu w Japonii²⁹.

Niestety z czasów przed połową XI wieku zachowało się bardzo niewiele źródeł, których treść odnosi się bezpośrednio do Hakaty. Dopiero od tej cezury dysponujemy świadectwami dotyczącymi osób odbywających podróże handlowe z Hakaty – zwłaszcza na Półwysep Koreański³⁰. Warto zaznaczyć, że w tym kontekście pojawiają się kupcy chińscy, których społeczność musiała mieszkać na terenie ówczesnej Hakaty lub Dazaifu³¹. Zachowała się informacja, że w 1147 roku w Kioto przedstawiciele tej wspólnoty wręczyli dary wpływowemu arystokracie Fujiwarze Tadanemu (1078–1162). Kupcy ci prowadzili aktywny handel w porcie Ningbo (jap. Ninpō) na wybrzeżu Chin. Także z tej grupy pochodziła część późniejszej elity kupieckiej Hakaty (tzw. *Hakata gōshu*)³².

Pod sam koniec starożytności Kiusiu znalazło się w sferze wpływów wojskowego rodu Taira³³. W roku 1156 Taira no Kiyomori (1118–1181) poprzez uzyskanie zwierzchności wasalnej nad urzędnikami przejął kontrolę nad Dazaifu, siedzibą gubernatora cywilnego (*kokuga*), oraz cesarskimi majątkami ziemskimi. W kolejnych latach Kiyomori uzyskał decydujące wpływy także w lokalnych świątyniach. Tairowie, dzięki kontroli nad podatkami i urzędnikami, mogli odtąd prowadzić aktywną politykę handlową w wymiarze międzynarodowym, mając wpływy w Dazaifu, a także na terenach

²⁷ Higashi Ajia no kokusai toshi..., s. 14.

²⁸ Ōba K., *Chūsei Nihon...*, s. 16.

²⁹ Higashi Ajia no kokusai toshi..., s. 18.

³⁰ *Ibidem*, s. 18–19.

³¹ Takeno Y., *Hakata no gōshō...*, s. 8.

³² Termin ten odnosi się w szczególności do Chińczyków, którzy osiedlili się w Japonii w okresie panowania dynastii Song (Ōba K., *Chūsei Nihon...*, s. 28–31).

³³ Ród arystokratyczny znany także pod sinojapońskim mianem Heishi lub Heike. Powstał w 825 roku z bocznej gałęzi rodziny cesarskiej i z czasem stał się jednym z najbardziej wpływowych w kraju (obok Fujiwarów, Minamotów i Tachibanów). Okres szczytowej potęgi Tairów przypada na lata 1160–1180, gdy Taira Kiyomori zdominował politykę dworu jako wielki minister stanu (*dajō daijin* – formalnie od 1167 roku) (J. Tubielewicz, *Historia...*, s. 109–110).

centralnej Japonii³⁴. Kiyomoriemu przypisuje się zlecenie budowy dwóch pierwszych portów na Archipelagu. Jednym z nich był port Hyōgo (dziśjsze Kobe), a drugim Sodenominato – przystań w centrum późniejszej Hakaty³⁵. Dzięki temu, że ród Taira kontrolował także cieśninę Kanmon (Kitakiusiu) i znaczną część wybrzeży Wewnętrznego Morza Japońskiego (między innymi Itsukushimę), udało mu się utrzymywać szlaki transportowe prowadzące z kontynentu (przez Hakatę) w kierunku regionu Kinai i stolicy. Należy jednak zaznaczyć, że nie ma świadectw dotyczących bezpośredniego nadzoru Tairów nad Hakatą ani wzmianek dotyczących sposobu ewentualnej kontroli. Trzeba jednak wziąć pod uwagę, że okoliczne porty (Imazaki, Hakozaeki) znalazły się pod ich nadzorem, więc prawdopodobnie to samo stało się z Hakatą. Sugerują to ślady obecności Tairów w fundacjach świątyń w okolicy oraz w samym mieście. Dotyczy to także chramu Kushida Jinja, będącego najważniejszym opiekuńczym przybytkiem Hakaty³⁶.

Na początku okresu Kamakura (1192–1333)³⁷ Hakata wraz z pobliskimi portami (np. Hakozaeki) była już najważniejszym centrum handlu chińskiego oraz ośrodkiem intensywnego osadnictwa przybyszów z kontynentu³⁸.

1.1.2. Sakai

Miasto Sakai leży nad brzegiem zatoki Osaki na równinie o tej samej nazwie³⁹. Obecnie stanowi południową część aglomeracji miasta Osaka. Stąd też, omawiając najwcześniejszą historię Sakai, nie sposób rozdzielić niektórych zagadnień od dziejów całego regionu Kinai – a w szczególności pasa wybrzeża na wschodnim skraju zatoki Osaki.

Tereny te, zasiedlone przez człowieka w okresie między XIII a VIII tysiącleciem p.n.e., należą do najdogodniej położonych na Archipelagu Japońskim. Czynnikiem, który zadecydował o wczesnym osadnictwie i relatywnie szybkim rozwoju tego regionu, jest przede wszystkim usytuowanie nad zatoką Osaki, stanowiącej wschodni skraj Wewnętrznego Morza Japońskiego i tym samym końcowy punkt szlaku handlowego wiodącego z kontynentu. Podobnie jak w przypadku Hakaty dużą rolę odegrała także topografia

³⁴ Higashi Ajia no kokusai toshi..., s. 20–21.

³⁵ Takeno Y., Hakata no gōshō..., s. 7.

³⁶ Higashi Ajia no kokusai toshi..., s. 22.

³⁷ Okres władzy siogunatu z siedzibą w mieście Kamakura.

³⁸ Ōba K., Chūsei Nihon..., s. 18–19.

³⁹ W węższym znaczeniu – akwenu bezpośrednio sąsiadującego z miastem Sakai – stosuje się również nazwę zatoka Sakai. Nazwa ta ma również odzwierciedlenie w czasach historycznych (Toyoda T., Hōken toshi..., s. 7, 51 i in.).

terenów znajdujących się bezpośrednio nad zatoką. W tym rejonie wyspy Honsiu rozciąga się jedna z największych równin w Japonii (równina Osaki), która od brzegów zatoki ciągnie się ku północnemu wschodowi do kotliny Kioto. Także położona na wschód od równiny kotlina Nary oddzielona jest od niej jedynie niewysokimi pasmami gór Ikoma oraz Kongō. Równina Osaki oraz kotlina Nary uznawane są za kolebkę japońskiej państwowości (państwo Yamato, Wa)⁴⁰.

W miejscu, w którym później powstało Sakai, główny szlak komunikacyjny biegnący przez Wewnętrzne Morze Japońskie krzyżuje się z drogami wodnymi prowadzącymi w głąb wyspy Honsiu. Najważniejszą z nich jest rzeka Yodo, która bierze swój początek w jeziorze Biwa i, płynąc poprzez równinę, uchodzi do zatoki Osaki. Druga rzeka, Yamato, łączy Narę z zatoką. Oprócz dwóch największych rzek równinę przecinają ich liczne dopływy (między innymi rzeki Kizu, Seta, Saho i Tera). Jednocześnie zatoka Osaki stanowi osłonięty akwen, którego południowe wyjście prowadzi na Ocean Spokojny przez cieśninę Kitan i kanał Kii.

Wraz z rozwojem osadnictwa w regionie Kinai coraz większą rolę zaczęły odgrywać szlaki lądowe. Także w tym przypadku teren późniejszego miasta Sakai można uznać za skrzyżowanie dróg. Około V–VI wieku w miejscu położonym w pobliżu późniejszego Sakai istniała osada o nazwie Enatsu, która najprawdopodobniej służyła jako port w kontaktach państwa Yamato z kontynentem. Enatsu leżało w miejscu, z którego rozchodziły się ku wschodowi dwa istotne szlaki lądowe – Ōtsudō (późniejszy szlak Nagao) oraz Tajihimichi (późniejszy szlak Takenouchi). Trakty te prowadziły z nad morza do wnętrza prowincji Kawachi oraz do prowincji Yamato. W okolicy Enatsu oba szlaki się łączyły, tworząc pojedynczy trakt, którego nadmorski odcinek stał się główną arterią późniejszego Sakai – ulicą Ōshōji. Biegła ona prostopadle do linii brzegowej i przecina w poprzek piaszczystą łąkę, na której wzniesiono miasto⁴¹. U schyłku okresu Heian (794–1192) większe znaczenie zyskał także szlak Kumano, który prowadził z północy na południe wzdłuż zatoki ku prowincji Kii. W ten sposób u schyłku starożytności w bezpośredniej okolicy miejscowości określanej już jako Sakai łączyły się trzy szlaki lądowe⁴². W późniejszym okresie powstał również szlak Nishikōya, który zaczynał się w Sakai i prowadził ku ważnemu centrum buddyjskiemu na górze Kōya w prowincji Kii⁴³.

---

⁴⁰ Naoki Kōjirō, *Nara – kodaishi e no tabi* (Nara – podróż do historii starożytnej), Iwanami Shinsho, Tōkyō 1992, s. 3.

⁴¹ *Sakai no rekishi...*, s. 47.

⁴² *Ibidem*, s. 54.

⁴³ *Ibidem*.

Na terenie Sakai znajdują się liczne pozostałości historyczne z okresu kształtowania się japońskiej państwowości. Zaliczyć do nich można przede wszystkim grobowce w kształcie dziurek od klucza z okresu Kofun (ok. 250 – ok. 650)⁴⁴ oraz sintoistyczny chram Sumiyoshi Taisha, który powstał tuż za północną granicą przysłego miasta.

O rosnącym znaczeniu równiny Osaki w czasach przedhistorycznych świadczą liczne wykopaliska archeologiczne. Należy do nich zaliczyć przede wszystkim pozostałości po zabudowaniach uznawanych za magazyny żywności. Jeden ze zrekonstruowanych budynków tego typu znajduje się obecnie obok Muzeum Historii Osaki (Ōsaka Rekishi Hakubutsukan). W najbliższej okolicy odkryto także pozostałości po zabudowaniach pałacowych utożsamianych z siedzibą cesarza Kōtoku (597–654; ces. 645–654), które według *Nihon shoki* miały powstać w latach 645–652. Tam też przeniesiono dwór cesarski, a miejsce to, zwane Naniwa, zyskało na krótko funkcję stolicy. Uznaje się, że budowa magazynów w tym miejscu stanowiła konsekwencję wzrostu znaczenia portu Naniwa i mogła mieć związek z kontaktami państwa Yamato z kontynentem w V wieku oraz rosnącym niepokojem, z jakim dwór obserwował walki między państwami koreańskimi na Półwyspie⁴⁵. Zwłaszcza w drugiej połowie V wieku zagarnięcie części sojuszniczego dla Yamato państwa Baekje (jap. Kudara) przez Goguryeo (jap. Kōguri) mogło stanowić bodziec do ożywienia kontaktów z kontynentem – przede wszystkim z Chinami.

Wzmianki na temat regionu w najstarszych kronikach japońskich dotyczą grobowców cesarskich i pochodzą z *Kojiki* (Księga dawnych wydarzeń) ukończonej w roku 712. W opowieściach na temat legendarnych cesarzy Nintoku (ces. 313–399), Richū (ces. 400–405) i Hanzeia (ces. 406–410)⁴⁶ występuje informacja, że zostali oni pochowani na terenie zwanym Mimihara w Mozu⁴⁷. Obecnie w północnej części miasta Sakai znajduje się kwartał o tej nazwie. W *Kojiki* nazwa miejscowa Mozu występuje w systemie zapisu

---

⁴⁴ Okres Kofun, którego nazwa oznacza grobowiec, charakteryzują pozostałości wielkich kompleksów pochówkowych cesarzy i członków arystokracji dworskiej w formie kopców ziemnych (kurhanów). Wiele kopców ma kształt dziurki od klucza i jest otoczonych fosą. Powierzchnia największych z nich dochodzi nawet do 30 ha (Conrad Totman, *Historia Japonii*, tłum. Justyn Hunia, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009, s. 66–68).

⁴⁵ *Sakai no rekishi...*, s. 12. Por. Joanna P. Rurarz, *Historia Korei*, Dialog, Warszawa 2009, s. 97–104.

⁴⁶ Lata życia cesarzy są znane dopiero od połowy VI w. Przytoczone okresy panowania opierają się na ustaleniach tradycyjnej historiografii japońskiej (J. Tubielewicz, *Historia...*, s. 441).

⁴⁷ *Sakai no rekishi...*, s. 7.

*man'yōgana*⁴⁸, przez co różni się od współczesnej formy zapisu tego wyrazu oznaczającego dzierzbę⁴⁹. Dzisiejszy zapis pojawia się jednak już w *Nihon shoki*, gdzie obok potwierdzenia informacji z *Kojiki* przytoczono podanie na temat cesarza Nintoku, który miał zdecydować o budowie swojego grobowca na terenie późniejszego miasta Sakai⁵⁰.

Wspomniany wyżej chram Sumiyoshi Taisha (wcześniej Suminoe), który leży tuż za dzisiejszymi północnymi granicami miasta Sakai, pojawia się w najstarszej istniejącej kompilacji starożytnej poezji japońskiej *Man'yōshū*. W przybytku tym czci się trzy bóstwa: Sokotsutsunoo, Nakatsutsunoo oraz Uwatsutsunoo, uznawane za opiekunów żeglarzy i podróży morskich. Chram jest silnie związany z Wewnętrznym Morzem Japońskim i ludnością zamieszkującą jego brzegi. W *Man'yōshū* nazwa Suminoe występuje w jednej z pieśni żołnierzy zwanych *sakimori* (dosłownie strażników przyładków-wybrzeży), których zadaniem była obrona południowo-wschodnich rubieży kraju w okolicach Kitakiusiu⁵¹. Z tekstu dowiadujemy się, że przyплыnęli oni do chramu zwanego Suminoe, aby się w nim pomodlić, a następnie w porcie Naniwa wsiedli na statek, który zawiózł ich z powrotem na Kiusiu⁵². Na tej podstawie uważa się, że bóstwa z Sumiyoshi Taisha, które początkowo czczono lokalnie, z czasem zaczęły cieszyć się coraz większym uznaniem ludzi związanych z morzem. Informacje na temat *sakimori* dowodzą również wczesnych związków między regionami, gdzie w kolejnych wiekach powstały Hakata i Sakai.

W związku ze wznowieniem relacji z Chinami w VIII wieku kult bóstw z chramu Sumiyoshi Taisha zyskał status ogólnopaństwowy, a jego znaczenie wyraźnie się rozszerzyło. Stał się popularny nie tylko wśród żeglarzy, lecz także wśród żołnierzy – i to nie wyłącznie *sakimori*. Do Sumiyoshi Taisha udawały się ze stolicy oficjalne delegacje wyruszające na kontynent, aby prosić bóstwa o bezpieczną podróż. Następnie członkowie misji wsiadali na statki i na nich przemierzali się do Naniwy, która stanowiła centrum zaopatrzeniowe i organizacyjne. W Naniwie przygotowywano statki do rejsu i wypływano stamtąd w podróż na kontynent (np. w roku 733)⁵³. W ten sposób dwór państwa Yamato objął patronat nad chramem, a położony nad zatoką Osaki pas ładu stał się jednym z najważniejszych strategicznych

⁴⁸ Sylabiczny system zapisu języka japońskiego, w którym poszczególnym sylabom odpowiadają określone ideogramy chińskie.

⁴⁹ Wróblowaty ptak z rodziny *Laniidae*.

⁵⁰ W starszej z kronik – *Kojiki* – nie ma wzmianki na ten temat (*Sakai no rekishi...*, s. 7).

⁵¹ Więcej na temat pieśni *sakimori* w: Sasayama Haruo, *Nara no miyako – sono hikari to kage* (Stolica Nara – jej blaski i cienie), Yoshikawa Kōbunkan, Tōkyō 1992, s. 274–286.

⁵² *Sakai no rekishi...*, s. 13.

⁵³ Wiele wzmianek na ten temat pochodzi z *Shoku Nihongi* (*ibidem*, s. 14–15).

regionów państwa. Sumiyoshi Taisha zyskała pozycję głównego przybytku sintoistycznego (jap. *ichinomiya*) w prowincji Settsu.

Późniejsze Sakai powstało na granicy prowincji Izumi oraz Settsu, czym najczęściej tłumaczy się nazwę miasta (jap. *sakai* oznacza granicę, skraj)⁵⁴. Jego północna część zwana Kitanoshō leżała w prowincji Settsu, a południowa – Minaminoshō – w prowincji Izumi. Prowincja Izumi została utworzona na mocy edyktu cesarskiego w roku 716 poprzez wyłączenie trzech powiatów z prowincji Kawachi. Początkowo zamiast nazwy *kuni* (prowincja) używano wyrazu *gen*, lecz nie jest jasne, dlaczego zastosowano taki termin⁵⁵. W 740 roku zlikwidowano Izumi *gen*, aby w roku 757 utworzyć ostatecznie prowincję (*kuni*) Izumi. Wyłączanie i ponowne włączanie jej do prowincji Kawachi pogłębiło związki między obiema prowincjami⁵⁶. Z kolei prowincja Settsu, obejmująca północno-wschodnią część wybrzeża zatoki Osaki, powstała w połowie VII wieku na mocy reform ery Taika⁵⁷. Wcześniej, ze względu na położenie na terenie prowincji portu Naniwa, zwano ją *Tsu no kuni* – prowincją portową.

Uważa się, że topografia równiny Osaki miała duży wpływ na wykształcenie się charakterystycznego dla tego regionu systemu własności ziemskiej. Rzeki i strumienie, które biorą swój początek w górach Izumi lub Kongō, dzielą równinę na niewielkie obszary o przekroju płytkich dolin, które – mimo niewielkiego zróżnicowania wysokości nad poziomem morza – tworzą wyodrębnione przestrzenie w topografii równiny. Między innymi na skutek takiego ukształtowania powierzchni (zwłaszcza w południowej części równiny) w omawianym rejonie wykształciła się przede wszystkim średnia i mała własność ziemska. Potwierdzają to badania Yoshidy Akiry na podstawie *Shinsen shōujiroku* (Nowa kompilacja nazwisk rodowych) – genealogii rodzin arystokratycznych z roku 815⁵⁸. Względna równowaga ekonomiczna wśród właścicieli majątków sprzyjała także zachowaniu przez nich niezależności oraz zapobiegała tworzeniu się dominującej siły w tym regionie. Z czasem drobni i średni właściciele ziemscy zaczęli coraz częściej współpracować (np. przy fundacjach świątyń) i tworzyć pierwsze struktury samorządu lokalnego⁵⁹. Samoorganizację i przeprowadzanie zakrojonych

⁵⁴ Izumi C., *Sakai...*, s. 13–14.

⁵⁵ W tym samym czasie stworzono także Yoshino *gen* wyodrębnione z prowincji Yamato. Wkrótce jednak jednostka Yoshino *gen* została zlikwidowana.

⁵⁶ *Sakai no rekishi...*, s. 24.

⁵⁷ Wzorowane na Chinach reformy polityczne, gospodarcze i administracyjne przeprowadzone w Japonii w połowie VII w., które uczyniły z tego kraju scentralizowane państwo oparte na prawie cywilnym i karnym (*ritsuryō*) (J. Tubielewicz, *Historia...*, s. 54–64).

⁵⁸ *Sakai no rekishi...*, s. 24–26.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 26–27.